

Zachowek

Materiał informacyjny

Zachowek, często mylnie określany „zachówkiem”, jest sposobem na ochronę najbliższej rodziny zmarłego. W bardzo poważny sposób ogranicza on swobodę rozporządzania majątkiem poprzez testament. W praktyce jest to więc roszczenie o zapłatę określonej sumy pieniężnej na rzecz osoby najbliższej, np. pominiętej w testamencie. Pominięcie w testamencie nie oznacza więc całkowitego wydziedziczenia, ale tylko dla określonych osób.

❖ Osoby uprawnione

Uprawnionymi do żądania zachowku od spadkobierców są tylko i wyłącznie: **ZSTĘPNI (dzieci, wnuki), MAŁŻONEK i RODZICE.**

Warunkiem do zachowku są dwie sytuacje: pierwsza, w której osoby te zostały pominięte w testamencie spadkodawcy a dziedziczyłyby na mocy ustawy. Druga, gdy uprawniony do zachowku już dziedziczy, ale jego udział spadkowy został pomniejszony np. przez dokonanie przez spadkodawcę za życia darowizn.

Należy podkreślić, że rodzice zmarłego nabywają roszczenie do zachowku tylko w sytuacji, gdy zmarły nie posiadał dzieci lub wnuków. Nie nabywa więc tego uprawnienia np. rodzeństwo zmarłego. Jeśli jedno z dzieci nie dożyło otwarcia spadku, uprawnienie do zachowku przechodzi na jego dzieci, a więc wnuki zmarłego. Gdy zmarły nie miał dzieci, małżonka, rodziców lub któreś z nich było wyłączone od zachowku, roszczenie nie przysługuje nikomu.

Przykłady:

1. Piotr w testamencie przekazał swoje mieszkanie siostrze a jego żona i córka zostały pominięte. Żona i córka mogą zwrócić się do siostry o zapłatę zachowku.
2. Piotr w testamencie przekazał majątek jedynej córce. Pominął więc żonę, która będzie uprawniona do zachowku.
3. Piotr przekazał córce darowizną mieszkanie przed śmiercią. Po jego śmierci żona i córka otrzymały udziały w wysokości $\frac{1}{2}$ po 10.000,00 zł każda. Do wartości spadku została doliczona wartość mieszkania, dlatego żona ma uprawnienie do zachowku.

❖ Kiedy można żądać i od kogo?

Roszczenie o zachowek powstaje z chwilą otwarcia spadku (śmierci spadkodawcy) w przypadku dziedziczenia ustawowego oraz z chwilą ogłoszenia testamentu. Termin, przez jaki można domagać się zapłaty wynosi 5 lat. Należy podkreślić, że przed 23 października 2011 r. termin ten wynosił 3 lata. Ustawodawca przyjął, że jeśli przedawnienie roszczenia nastąpiłoby w tym dniu lub późniejszym, to przedawnienie przedłuża się do 5 lat.

Roszczenie kieruje się głównie przeciwko spadkobiercom, jeśli nie można od nich uzyskać udziału, kieruje się do beneficjentów zapisów windykacyjnych a następnie od obdarowanych za życia spadkodawcy. Zależy to od indywidualnej sytuacji. Gdy spadkobiercy mimo wezwania do zapłaty nie chcą wypłacić zachowku, sprawę należy skierować do sądu.

❖ Jak ustalić wysokość zachowku?

Co do zasady- po ustaleniu, kto byłby powołany do dziedziczenia, należy pomnożyć udział spadkowy przez ułamek, który przysługuje w postaci zachowku. Wysokość zachowku dla osób dorosłych, zdolnych do pracy wynosi $\frac{1}{2}$ udziału, natomiast dla osób małoletnich, trwale niezdolnych do pracy $\frac{2}{3}$ udziału. Dla przykładu żona, która dziedziczyłaby z dzieckiem, ale została pominięta, otrzymałaby $\frac{1}{2}$ spadku. Tym samym po przemnożeniu otrzymamy zachowek w wysokości $\frac{1}{4}$ spadku.

❖ Darowizny doliczane do wartości spadku

Czysta wartość spadku to różnica między stanem czynnym (np. nieruchomości) a stanem biernym (np. długi). Do wartości spadku należy doliczyć zapisy windykacyjne oraz darowizny dokonane na rzecz osób z kręgu spadkobierców (niezależnie od daty dokonania), darowizny na rzecz innych osób (jeśli miały miejsce maksymalnie 10 lat przed śmiercią spadkodawcy). Masa spadkowa, stanowi więc nie tylko to, co realnie pozostawił zmarły w chwili śmierci. Nie wlicza się: (1) drobnych darowizn zwyczajowo przyjętych, np. prezentów ślubnych, (2) dla zachowku małżonka – darowizny dokonane przed ślubem, (3) dla zachowku dziecka – darowizny dokonane przed urodzeniem się dzieci zmarłego.

Nie jest więc brane pod uwagę odpłatne przekazanie majątku np. zawarcie umowy dożywocia, która przenosi własność nieruchomości na osobę, która zobowiązuje się utrzymywać domowników – byłych właścicieli. Należy również zauważyć, że jest to umowa często mylona z darowizną nieruchomości z jednoczesnym ustanowieniem służebności dla wcześniejszego właściciela – takie przekazanie jest doliczane do wartości spadku i brane pod uwagę przy wyliczaniu zachowku.

❖ Kiedy zachowek nie przysługuje

Należy wyróżnić trzy główne sytuacje, gdy zachowek nie przysługuje:

1. Umowa o zrzeczenie się spadku

Kodeks cywilny przewiduje możliwość zawarcia umowy między spadkodawcą a przyszłym spadkobiercą. Jest to jedyny wyjątek dotyczący umów związanych z masą spadkową. Umowę należy zawrzeć u notariusza. Sposób ten wymaga oczywiście woli z obu stron.

UWAGA! Zrzeczenie się dziedziczenia obejmuje również dzieci i wnuki przyszłego spadkobiercy, chyba że umówiono się inaczej.

2. Odrzucenie spadku

W terminie 6 miesięcy od dowiedzenia się o śmierci spadkodawcy, należy złożyć oświadczenie o odrzuceniu spadku, wtedy nie dziedziczymy dóbr, długów ani nie jesteśmy uprawnionymi do zachowku.

Przykład: W dniu 1 stycznia 2018 r. zmarł Jan, który pozostawił dwoje dzieci, żonę i mamę. Żona i dzieci miały 6 miesięcy od daty śmierci Jana na odrzucenie spadku, co uczyniły w terminie. Jan nie utrzymywał kontaktu z mamą, która dowiedziała się o jego śmierci w styczniu 2019 r. i od tej daty jego mama ma termin 6 miesięcy na odrzucenie spadku.

3. Wydziedziczenie

Pominięcie w testamencie, jak już wspomnieliśmy, nie powoduje całkowitego wydziedziczenia, gdyż dla określonych osób pozostaje możliwość uzyskania zachowku. Aby pozbawić kogoś możliwości dziedziczenia i uprawnienia do zachowku konieczny jest odpowiedni zapis w testamencie, ale tylko gdy istnieją ku temu powody. Należy konkretnie opisać zachowanie tej osoby, nie wystarczy użycie poniższych sformułowań. Jeśli uprawniony do zachowku:

- ↳ postępuje uporczywie (długotrwanie lub często powtarzane) w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego wbrew woli spadkodawcy, np. alkoholizm, awantura;
- ↳ dopuścił się względem spadkodawcy umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności, np. pozbawił go życia;
- ↳ uporczywie nie dopełnia obowiązków rodzinnych- zerwanie kontaktów, brak opieki w chorobie

Należy jednak pamiętać, że wydziedziczenie dotyczy tylko osoby przez nas wymienionej. Dla przykładu jeśli wydziedziczymy tylko córkę, jej dzieci będą mogły ubiegać się o zachówek. Pomimo tych powodów, spadkodawca może nie pozbawiać możliwości dziedziczenia spadkobiercy, jeśli jeszcze za życia przebaczy mu jego zachowanie.